

The Semantic Interpretation of Idiomatic Compound Verbs in Farsi

Mehdi Sabzevari^{1*} & Zoleikha Azimdokht²

Vol. 14, No. 6, Tome 78
pp. 143-176
January & February
2024

Abstract

Compound verbs are among the important linguistic categories in different languages which have been the subject of many studies from different aspects of syntactic, semantic, and cognitive researches. A compound verb can be said that is a verb formed from two (or even more) parts: a verb, and mostly a noun, or an adverb or a preposition. A compound verb functions as a single verb. It has two components one of which is a light verb, which carries inflections, and it contributes to some extent to the whole meaning. The other part is typically a noun which bears the most of the semantics of a compound. In this paper, the semantic features of idiomatic compound verbs of the spoken Farsi are described and analyzed to reach out the possible explanation behind the semantic reading of those compound verbs in Farsi. This non-compositionality results in opacity and it is not easy for Farsi learners to guess the meanings. A new non-compositional hypothesis are proposed in this paper which explains the process of interpretation and reading of an idiomatic compound verb is essentially based on the non-verbal element of the compound and the figurative and idiomatic meaning is activated based on a marked collocation with a verb with which the non-verbal part has no semantic compositionality. This hypothesis is called Three-layered reading of idiomatic compounds.

Keywords: idiomatic compound verbs, semantic reading, Three-layered reading hypothesis, spoken Farsi

¹ Corresponding Author, Assistant Professor of Linguistics, PNU University, Tehran, Iran,
E-mail: m.sabzevari@sharyar.tpnu.ac.ir

² PhD in Linguistics, Instructor at Isfahan University

Received: 16 January 2022
Received in revised form: 16 April 2022
Accepted: 12 May 2022

1. Introduction

Compound verb formation is a frequent and ongoing process in Farsi. It could be considered as a creative linguistic phenomenon. Persian compound verbs are the composition of a nonverbal element and a verbal element; the nonverbal elements include nouns, adjectives, adverbs, prepositional phrases, and particles. As Wyatt describes it, phrasal verbs sometimes have meanings that you can easily guess (for example, sit down or look for). However, in most cases, their meanings are quite different from the meanings of the verb they are formed from. For example, hold up can mean 'to cause a delay' or 'to try to rob someone'. The original meaning of hold (for example, to hold something in your hands) no longer applies.

Verbal elements comprise some Persian simple verbs which are called light verbs according to Jespersen's definition. The light verb is a simple verb that has undergone semantic bleaching (Vahedi langroodi, 1996; Karimi-Doostan, 1997; 2005). It can be said that a compound verb is a verb that is composed of one or more nonverbal components and a simple or compound verbal component. Compound verbs could be divided into two categories from a semantic point of view: composites and idiomatic (Karimi, 1997). In composite verbs, the meaning of the verb is somehow predictable from the meaning of its components; transparent, semi-transparent, or semi-ambiguous.

2. Literature Review

Despite many studies on morphologically complex and compound nouns, studies on morphologically complex and compound verbs are rare (e.g., Smolka et al., 2009; Smolka et al., 2010 for German; Feldman et al., 2002 for Serbian; among others). Guevara and Scalise believe (2009: 125) that it is remarkable the literature has dedicated a great deal of attention to just one case in compounding [...] that is endocentric subordinate right-headed [N+N]N compounds. While this pattern is certainly the canonical instance of compounding in the world's languages, it is by no means the only one. Future

work on the typology and the theory of compounding will necessarily have to shift the tendency shown until now by concentrating on the analysis of the many remaining compound types.

There is a considerable literature of study on compound verbs in Farsi by different scholars, namely, Lambton (1984), Bateni (1969), sadeghi(1970), khanlari (1976) ,windfuhr (1979), Mohammad and karimi (1992), Ghomeshi (1996), Vahedi langroodi (1996), Dabir Moghadam (1997), Karimi-Doostan (1997; 2005). Khanlary (2004) states that compound verbs will gradually replace simple verbs in modern Persian and this process started in the 13th century.

3. Methodology

In this paper, the morpho-semantics features of compound verbs of Farsi are described and analyzed to reach out to the possible patterns behind the semantic complexity of those compound verbs in Farsi. Around 180 idiomatic verbs from spoken Persian in Tehran were collected and several sample verbs were analyzed individually to testify three-layered reading of idiomatic compounds which is the main hypothesis of this research.

4. Results

Bagasheva (127) states clearly that among the problems of compounds and compounding (including CVs) which are still at the center of ongoing debates, we find the interpretation of compounds as syntactic or morphological objects (Bisetto & Scalise, 1999; Neeleman & Ackema 2004, etc.); their properties as lexicalized objects or as the products of fully productive morphology, i.e. are they lexicalized items or morphological objects? (Gaeta & Ricca, 2009); issues over their headedness, is it as a unified concept or as a parameterized one (Lieber, 2004; Scalise & Guevaram, 2006; Scalise et al., 2009, etc.); the nature of their basic onomasiological function – naming or descriptive; the

nature of their processing as on a situation computation online or as retrieval of stored ready-made lexical units (Libben & Jarema, 2006); the nature of their internal semantics in terms of compositionality (Benzces, 2006; Bundgaard et al., 2006; 2007); the status of their constituents as words or roots/stems or something else entirely (Trask, 1999; Bauer, 2005).

Dabir Moghadam (1997) intends to show there are two major types of compound verb formation in Persian: combination and incorporation. He supports his claim with different arguments. He mentions four major differences between compound verbs via incorporation and those formed by combination. He claims that semantically the verbs formed via combination and incorporation constitute conceptual wholes. He also suggests that compounds formed through direct-object incorporation and compounds that are the result of the combination of adjectives and auxiliaries do not need to be included as separate entries in Persian dictionaries since they are semantically transparent. The last feature suggests that compound-verb formation through incorporation is productive and the compound itself is referentially transparent, whereas compound-verb formation via combination is relative to incorporation, limited to productivity, and the compound usually involves metaphoric extension. There are hundreds of compound verbs in everyday usage of Farsi language among which one can find a large portion with idiomatic meaning. The most transparent compound verbs of Farsi are incorporated ones that are not completely lexicalized. The typical and most frequent compound verbs have lexical entries in the lexicon which means they do not have semantic compositionality and hence opaque in meaning. However, there are a lot of idiomatic compound verbs in Farsi which have figurative meaning. In this function, the usage of compound verbs is very high among Farsi speakers and the process of emerging idiomatic compound verbs is highly creative.

There are different reports on the number of Persian simple verbs; Khanlary (2004), for instance, suggests 279 verbs, Sadeghi (1994) discusses 115 verbs and Family (2006) talks about 160 verbs and this shows that Persian

native speakers intend to use the productive combination of compound verbs to express verbal concepts and the usage of simple verbs is decreasing intensively. The specific feature of Persian compound verbs which is rare in other languages has motivated the Iranian and non-Iranian linguists to provide different analyses of this structure from different approaches (Bagherbeigi & Shamsfard, 2012).

Many compound verbs in Farsi have no literal or compositional meaning. This non-compositionality results in opacity, and it is not easy for Farsi learners to guess the meanings. To be non-compositional does not mean to have a figurative meaning, although we can find many compound verbs in Farsi with a metaphorical and figurative meaning. The examples below show compound verbs which are opaque and non-compositional:

Man zamin khordam.

I ate ground

I fell down.

“Khordan” is a light verb meaning to eat but as a light verb here has no semantic content. In the following example, “khordan” is a light verb in the compound verb and it has figurative meaning and it is still opaque:

Harfamo kordam va chizi nagoftam.

My speech ate and nothing was said.

I kept from and said nothing.

Some Iranian linguists as Dabir Moghadam suggests ghaza khordan (to eat food) in the following example as a case of incorporation. It could be understood as transparent and compositional:

Zara diruz ghaza khord.

Zara yesterday food ate.

Zara ate food yesterday.

Regardless of discussions on this issue if these types of incorporating verbs as “Ghaza Khordan” could be considered a compound verb or not, it seems that as long as it has not been lexicalized as a single verb and untied concept in the minds of Farsi speakers it leaves many debates. In a typical compound verb, the light verb lacks its semantic base and adds some meaning and it bears inflection but in incorporation as “Ghaza khordan” as it was seen the light verb has the core meaning and determines the output of the compound.

As another example, we have the light verb “Zadan” which could be found in several compounds in Farsi. It has lexical meanings of "to hit" and "to strike". Although the literal translation gives a figurative meaning, the intended meaning is not figurative.

Opaque and non-compositional:

?U dor zad.

Transparent and compositional:

Doostam ra kotak zadand.

My friend OBJ-marker drub hit.

They hit/drubbed my friend.

A noun in the formation of a compound verb has a collocation with some light verbs. The process of compound verb formation follows some semantic restrictions. Hence, it is not general but rather it is a single lexical entry that has combinational meaning and complex form with its specific collocation. Compounding by itself is generative in Farsi. Many simple verbs in English have a compound equivalent in Farsi. For example:

English verbs	Farsi verbs
organize	sazman dehi kardan
invite	davit kardan
develop	tose dadan

<u>English verbs</u>	<u>Farsi verbs</u>
mobilize	harekat kardan
call	seda/zang zadan
postpone	be takhir andakhtan
push	feshar dadan
change	taghir dadan
encounter	movajeh shodan
discuss	bahs kardan
observe	moshahede kardan
lie	dorough goftan

As it could be seen many concepts which are expressed by a simple verb in English have compound verbs equivalent in Farsi. The reason could be said to be the analytical tendency of Farsi language which moves toward more compounding while uses less derivation and inflection forms. Farsi had an inflectional tendency regarding morphological typology in the old and middle era of its history.

A native language can easily realize that a compound has a figurative meaning though its form is far from being ambiguity. As an example in "kolah gozashtan" which means to cheat some and take his/her money, a Farsi speaker knows that it has nothing to do with its literal meaning that is "to put hat on someone's head". If he/she hears the following sentence:

U   sare   man(ra)   kolah gozasht.

He/She   head   me(OBJ-marker)   hat   put.

He/she cheated me.

A Farsi speaker takes for granted its figurative meaning as its intentional meaning and he understands it just in the meaning of cheating. However, if the sentence is with the following structure there is no compounding involved and the primary meaning is lexical:

U   kolah   ro   sare   man   gozasht.

He/she the OBJ+marker   head   my   put

He/She   put the hat on my head.

As it could be found from the examples if we could separate the noun from the vector, there is no compounding anymore and the result is a simple verb and its object. The non-separation in a compound verb is a key issue that results in a single entry with specific features and meanings. A typical compound could have a lexical or figurative meaning but its noun could not be regarded as its object.

Three-layered reading of idiomatic compounds was proved to work for the semantic analysis of idiomatic compound verbs in Persian. Regarding meaning transparency a cline could represent three different kinds of compound verbs from the transparent one to the opaque kind which could be represented as follows:

Incorporated compound verbs	metaphorical compound verbs
idiomatic compound verbs	
(transparent)	(semi-transparent/opaque) (opaque)

دوماهنامه بین‌المللی

۱۴، ش ۶ (پیاپی ۷۸)، بهمن و اسفند ۱۴۰۲، صص ۱۴۳-۱۷۶

مقاله پژوهشی

<http://dorl.net/dor/20.1001.1.23223081.1401.0.0.156.8>

خوانش معنایی افعال مرکب اصطلاحی در زبان فارسی

مهدی سبزواری^{۱*}، ذلیخا عظیم‌دخت^۲

۱. استادیار گروه زبان‌شناسی دانشگاه پیام‌نور، واحد تهران، تهران، ایران

۲. دکتری زبان‌شناسی، دانشگاه اصفهان، اصفهان، ایران

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۰۲/۲۲

تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۱۰/۲۶

چکیده

پژوهش حاضر در تلاش است به تبیین خوانش معنایی افعال مرکب اصطلاحی در گونه گفتاری فارسی تهرانی بپردازد. در این راستا، ضمن معرفی اجمالی فرضیه‌های مطرح در مدل‌های غیرترکیبی، فرضیه‌ای جدید با عنوان فرضیه خوانش سه‌لایه‌ای پیشنهاد خواهد شد که فرایند خوانش افعال مرکب اصطلاحی را توصیف می‌کند. داده‌های پژوهش حاضر را ۱۸۱ نمونه از افعال مرکب اصطلاحی در گونه گفتاری فارسی تهرانی تشکیل می‌دهند که از طریق ثبت میدانی و براساس شم زبانی پژوهشگران گردآوری شده‌اند. افعال مذکور تیره و ترکیب‌ناپذیرند و طبق فرضیه خوانش سه‌لایه‌ای، در لایه اول معنی حقیقی جزء غیرفعلی، سپس، در لایه دوم معنی مجازی جزء غیرفعلی و در لایه سوم معنی حقیقی جزء فعلی در مواردی همراه با توسیع معنایی تجمیع می‌شوند و در نهایت معنی اصطلاحی فعل مرکب را شکل می‌دهند. نتایج این بررسی حاکی از آن است که هسته معنایی فعل مرکب اصطلاحی، همان مفهوم حقیقی و کانونی جزء غیرفعلی است که مفهوم مجازی آن براساس هم‌نشینی با جزء فعلی فعال می‌شود و با تجمیع معنایی این دو، معنای نهایی و تیره و ترکیب‌ناپذیر مرکب اصطلاحی شکل می‌گیرد. علاوه بر این، نکته‌ای که در بررسی این دسته از افعال مرکب در گونه گفتاری نمایان می‌شود این است که قرار گرفتن جزء فعلی که نوعی ترکیب‌پذیری یا هم‌نشینی معنایی با جزء غیرفعلی ندارد، عامل فعال شدن معنای مجازی جزء غیرفعلی و در نهایت، شکل‌گیری معنی اصطلاحی می‌شود و این مسئله بیانگر اهمیت جزء فعلی در خوانش اصطلاحی این افعال است. ارائه فرضیه خوانش سه‌لایه‌ای برای افعال مرکب اصطلاحی دستاورد اصلی پژوهش حاضر است.

واژه‌های کلیدی: افعال مرکب اصطلاحی، خوانش معنایی، فرضیه خوانش سه‌لایه‌ای، فارسی گفتاری.

E-mail: m.sabzevari@sharyar.tpnu.ac.ir

* نویسنده مسئول مقاله:

۱. مقدمه

مقاله حاضر درباره چگونگی خوانش معنایی افعال مرکب اصطلاحی^۱ در فارسی است و تا جایی که پژوهشگران بررسی کرده‌اند پژوهش مستقلی درباره این نوع از افعال مرکب در فارسی تاکنون صورت نگرفته است. افعال مرکب اصطلاحی، تیره و ترکیب‌ناپذیرند و غالباً آن بخشی که منشأ معنی مجازی و اصطلاحی فعل مرکب است جزء غیرفعلی و هم‌نشینی نشاندار و ترکیب‌ناپذیر جزء غیرفعلی با جزءفعلی است و غالباً درباره مفاهیم انتزاعی دیده می‌شوند. یکی از فرایندهای واژه‌سازی زایا در اکثر زبان‌ها فرایند ترکیب^۲ است؛ به همین سبب این فرایند جایگاه ویژه‌ای در صرف هر زبان دارد و پژوهش‌های مختلفی در باب محصولات این فرایند صورت گرفته است. افعال مرکب، که یکی از محصولات واژگانی این فرایند است، همواره مورد توجه زبان‌شناسان بوده است؛ اما در مقایسه با اسامی مرکب مطالعات کم‌تری درباره صرف و معنی‌شناسی این دسته از افعال صورت گرفته است. افعال مرکب در زبان فارسی از ترکیب یک جزء غیرفعلی و یک جزء فعلی تشکیل می‌شوند (خیام‌پور، ۱۳۴۴). اجزای غیرفعلی را انواع اسم‌ها، صفت‌ها، قیده‌ها و عبارتهای حرف اضافه‌ای شکل می‌دهند و جزء فعلی، به‌عنوان هسته ترکیب، فعلی است که به‌لحاظ شخص، شمار و زمان صرف می‌شود. جزء مدنظر در افعال مرکب، فعل سبک^۳ نامیده می‌شود. به‌لحاظ معنایی کارکرد فعل مرکب همانند یک فعل ساده و دال بر یک کلیت معنایی است. در زبان فارسی فرایند ساخت افعال مرکب زایا و پرکاربرد است. افعال مرکب اصطلاحی نیز غالباً در گونه گفتاری زبان فارسی و به‌صورت محاوره‌ای کاربردی گسترده دارند. افعال مرکب اصطلاحی به لحاظ معنایی کاملاً تیره هستند و در افعال مرکب اصطلاحی، معنای کل فعل مرکب برابندی از معنای اجزا نیست. در زبان فارسی، نمونه‌هایی نظیر «جا خوردن»، «فک زدن» و «نخ دادن» فعل مرکب اصطلاحی محسوب می‌شوند. گفتنی است افعال مرکب اصطلاحی و افعال مرکب استعاری گرچه هر دو نوع معنای غیرحقیقی دارند، اما از جهاتی با هم متفاوتند که در جای خود به این موضوع اشاره کوتاهی خواهد شد. در این پژوهش صرفاً خوانش معنایی افعال مرکب اصطلاحی بحث و بررسی خواهد شد.

پرسش اصلی پژوهش حاضر عبارت است از اینکه آیا می‌توان در چارچوب مدل

غیرترکیبی فرضیه جدیدی در رابطه با خوانش افعال مرکب اصطلاحی پیشنهاد کرد که تحلیل جامع‌تر و دقیق‌تری از خوانش معنایی این نوع افعال ارائه کند؟ فرضیه پیشنهادی این پژوهش با عنوان فرضیه خوانش سه‌لایه‌ای ارائه خواهد شد. براساس این فرضیه معنی حقیقی مبنای معنی مجازی و معنای کل است و کنار گذاشته نمی‌شود و برای درک معنی کل و معنی مجازی مرکب اصطلاحی، دانستن و خوانش معنی حقیقی جزء غیرفعلی و ارتباط آن با فعل ضروری است. در این پژوهش با ارائه نمونه‌های مختلفی فرضیه پیشنهادی را راستی‌آزمایی خواهیم کرد. داده‌های پژوهش حاضر را مجموعه‌ای از برخی افعال مرکب اصطلاحی در گونه گفتاری زبان فارسی شکل می‌دهند که عمدتاً برگرفته از مشاهدات و ثبت میدانی و تصادفی پژوهشگران از مرکب‌های اصطلاحی گفتار فارسی‌زبانان در تهران است. در جمع‌آوری داده‌ها متغیرهایی نظیر سن و جنسیت و موقعیت اجتماعی سخن‌گویان مدنظر نبوده است. همچنین، داده‌های این پژوهش متکی و مبتنی بر شش زبانی پژوهشگران نیز بوده است. نمونه‌داده‌های هم‌زمانی پژوهش حاضر از فارسی گفتاری که در تهران رواج دارد گردآوری شده است و تغییرات احتمالی تاریخی مرکب‌های اصطلاحی در این پژوهش لحاظ نشده است. گفتنی است این نمونه‌ها شامل ۱۸۱ مرکب اصطلاحی است. همان‌طور که مشاهده خواهد شد باید بین افعال مرکب اصطلاحی و استعاری تمایز قائل شد که نوع دوم موضوع پژوهش حاضر نیست و گاهی تفکیک این دو نوع از یکدیگر تا حدی دشوار است، چراکه برخی از مرکب‌های استعاری قابلیت تبدیل شدن به مرکب‌های اصطلاحی را به مرور زمان دارند. گروهی از مرکب‌های اصطلاحی بافت‌وابسته و گروهی دیگر بافت‌آزاد هستند به این مفهوم که فارغ از بافت همواره معنی و مفهومی اصطلاحی دارند و صورت ماب‌ه‌ازای حقیقی ندارند. بنابراین، پژوهش حاضر صرفاً به بررسی چگونگی خوانش معنایی مرکب‌های اصطلاحی در زبان فارسی معیار و گونه گفتاری تهرانی می‌پردازد.

۲. پیشینه پژوهش

باگاشوا^۱ (۲۰۱۱) اکثر پژوهش‌های صورت‌گرفته در حیطه ترکیب را در شش طبقه دسته‌بندی می‌کند: ۱. تعبیر واژه‌های مرکب به صورت عواملی نحوی یا صرفی (Bissetto & Scalise)

۲. تعبیر ویژگی‌های مختلف واژه‌های مرکب به‌مثابه مفهیمی واژگانی‌شده یا محصول یک فرایند صرفی کاملاً زایا (Gaeta & Ricca, 2009): ۳. محل قرار گرفتن هسته در واژه‌های مرکب (Lieber, 2004; Scalise & Guevara, 2006; Scalise et al. 2009): ۴. ماهیت پردازش معنای واژه‌های مرکب، حال چه به‌صورت برخط و براساس بافتی که به کار می‌روند و چه به‌صورت واحدهای واژگانی ازپیش‌آماده و ذخیره‌شده (Libben & Jarema, 2006): ۵. ماهیت روابط معناشناختی میان اجزای واژه‌های مرکب در قالب اصل ترکیب‌پذیری معنایی (Benzces, 2006; Bundgaard et al., 2006, 2007): و درنهایت، ۶. جایگاه اجزای تشکیل‌دهنده واژه‌های مرکب در قالب واژه یا ریشه یا ستاک یا حتی به‌صورت یک واحد کل (Trask, 1999; Bauer, 2005).

ویژگی خاص افعال مرکب در زبان فارسی که در بسیاری از زبان‌های دیگر مشاهده نمی‌شود، باعث شده است زبان‌شناسان با رویکردهایی گوناگون تحلیل‌هایی متفاوت از آن‌ها ارائه دهند (باقریگی و شمس‌فرد، ۱۳۹۰) که از آن میان می‌توان به پژوهش‌های خیام‌پور (۱۳۴۴)، باطنی (۱۳۴۸)، صادقی (۱۳۴۹)، خانلری (۱۳۶۶)، دبیرمقدم (۱۳۷۶)، شریعت (۱۳۷۹)، انوری و احمدی گیوی (۱۳۸۵)، منصورری (۱۳۹۲)، شریف و عموزاده (۱۳۹۶)، ویندفور (۱۹۷۹)، محمد و کریمی (۱۹۹۲)، قمیشی (۱۹۹۶)، واحدی لنگرودی (۱۹۹۶)، کریمی‌دوستان (۱۹۹۷، ۲۰۰۵، ۲۰۱۱)، فامیلی (۲۰۰۶) اشاره کرد. در ادامه به شرح برخی از آن‌ها می‌پردازیم. خیام‌پور (۱۳۴۴) فعل مرکب را فعلی متشکل از فعل ساده با یک پیشوند یا یک اسم با فعل می‌داند. او برای اشاره به جزء دوم در فعل مرکب از عنوان‌های همکرد، فعل معین فرعی، فعل کمکی، عناصر فعلی، کنش‌سازه، اسناد و فعل استفاده می‌کند. خیام‌پور معتقد است به‌لحاظ معنایی عنصر اول در فعل مرکب به حالت یا عمل خاصی اشاره می‌کند، حال آنکه عنصر فعلی یا عنصر دوم به وقوع عمل یا حالتی دلالت دارد.

دبیرمقدم (۱۳۷۶) به دو روش اصلی ساخت افعال مرکب در زبان فارسی اشاره می‌کند: ترکیب و انضمام^۱. دبیرمقدم بیان می‌دارد روش ساخت افعال مرکب از طریق انضمام، فرایندی زیاست و واژه مرکب ساخته‌شده نیز به‌لحاظ ارجاعی شفاف است، اما افعال مرکبی که از طریق ترکیب ساخته می‌شوند، به‌لحاظ زیایی محدودتر هستند و این افعال مرکب

به‌طور معمول شامل نوعی بسط استعاری^۷ می‌شوند. در مکالمات روزمره، گویشوران زبان فارسی روزانه از صدها فعل مرکب استفاده می‌کنند که بسیاری از آن‌ها معنای اصطلاحی دارند. این بدان معنی است که آن‌ها ترکیب‌پذیری معنایی ندارند و به این علت گفته می‌شود که به‌لحاظ معنایی تیره و مبهم هستند. گفتنی است افعال مرکب اصطلاحی بسیاری در زبان فارسی وجود دارند که دارای معنای مجازی نیز هستند. این افعال کاربرد بسیار زیادی در زبان فارسی دارند.

شریعت (۱۳۷۹) درباره‌ی فعل مرکب این چنین عنوان می‌کند که فعل مرکب، فعلی است که از دو یا چند کلمه ساخته شده است و این کلمات با هم نقش یک واحد کل را ایفا می‌کنند و به‌مثابه یک واحد واژگانی در واژگان گویشوران زبان نخبیره می‌شوند.

انوری و احمدی گیوی (۱۳۸۵، ص. ۲۵) نیز فعل مرکب را این‌گونه تعریف می‌کنند: «فعل‌های مرکب، فعل‌هایی هستند که از یک کلمه، که آن را فعل‌یار می‌نامند، با یک فعل ساده، که هم‌کرد نامیده می‌شود، ساخته می‌شوند و مجموعاً معنی واحدی را می‌رسانند».

شریف و عموزاده (۱۳۹۶) معتقدند افعال مرکب به‌طور مستقیم یا غیرمستقیم از طریق فرایند انضمام ساخته می‌شوند. آن‌ها براساس اسلوب دستور شناختی بیان می‌دارند که «فعل مرکب از بند کامل اولیه‌ای نشئت می‌گیرد که در فرایند عبور از مسیر ترکیب، یک عنصر فعلی و یک عنصر غیرفعلی از آن انتخاب و به هم منضم می‌شوند».

محمد و کریمی (۱۹۹۲) و منصور (۱۳۹۲) عنصر فعلی در افعال مرکب را «فعل سبک» محسوب می‌کنند. آن‌ها عنوان می‌کنند که این جزء از معنا تهی شده است و عنصر اول بار معنایی را به دوش می‌کشد.

کریمی‌دوستان (۱۹۹۷) نیز به بررسی ترکیب‌هایی می‌پردازد که از یک عنصر غیرفعلی همراه با یک فعل سبک تشکیل شده‌اند. او بر این باور است که فعل‌های سبک با عناصر غیرگزاره‌ای ترکیب می‌شوند و واحدی اصطلاحی را می‌سازند که معنای ترکیب‌پذیر ندارند. کریمی‌دوستان معتقد است فعل سبک از درجاتی از رنگ‌باختگی معنایی برخوردار است و به عبارتی، فعل سبک صورت رنگ‌باخته‌ی فعل‌های واژگانی است.

بنابر نظر فامیلی (۲۰۰۶) فعل مرکب از ترکیب فعل سبک که به‌لحاظ معنایی ضعیف است

و نیز عنصری غیرفعلی تشکیل شده است. حاصل این ترکیب، واحدی است که از سویی نه معنی کاملاً ترکیب‌پذیر دارد و از سویی دیگر، نه معنی کاملاً اصطلاحی. فامیلی (2006) افعال مرکب زبان فارسی را بر روی پیوستاری در نظر می‌گیرد که در یک سر آن افعالی قرار دارند که به لحاظ معنایی شفاف (مانند «غذا خوردن»، «کتاب خواندن»، «فیلم دیدن» و نظایر آن) هستند و در سر دیگر آن افعالی قرار دارند که معنی اصطلاحی (نظیر «کسی را دور زدن»، «زیر آب زدن»، «گوش مالی دادن» و مانند آن) دارند.

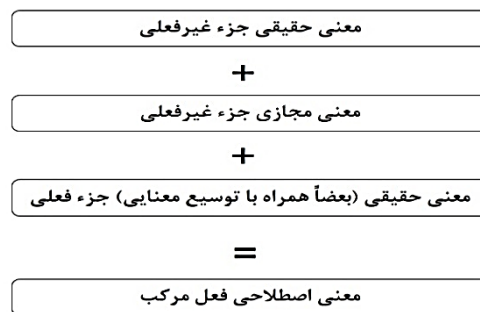
گفتنی است که زبان‌شناسان و دستورنویسان برای اشاره به افعال اصطلاحی از عنوان‌های مختلفی استفاده کرده‌اند از جمله «عبارت فعلی» (خانلری، ۱۳۶۶؛ فرشیدورد، ۱۳۸۲)، «فعل اصطلاحی» (طیب‌زاده، ۱۳۷۳)، «فعل جانشین» (احمدی گیوی، ۱۳۸۴) و «فعل گروهی» (ارژنگ، ۱۳۸۷). گفتنی است که همه این عنوان‌ها به یک مفهوم مشترک اشاره دارند و تنها تفاوت در نام‌گذاری است: فعل اصطلاحی متشکل از چند جزء است که روی هم معنی واحد یک فعل را می‌رساند. معمولاً این دسته از افعال از سه جزء، حرف اضافه، اسم و یک فعل تشکیل شده‌اند؛ نظیر «از پای افتادن» و «در میان گذاشتن»؛ اما نمونه‌هایی نیز وجود دارد که بیش از سه عنصر دارند؛ مانند «دست از جان شستن» و «از سر خود وا کردن».

۳. چارچوب نظری

برخلاف پژوهش‌های بسیاری که به مطالعه ساختمان اسامی مرکب پرداخته‌اند (برای نمونه نک: Bisetto & Scalise, 1999; Lieber, 2004; Guevara & Scalise, 2009)، افعال مرکب به لحاظ صرفی کم‌تر در کانون توجه پژوهشگران قرار گرفته‌اند (برای مثال، می‌توان به پژوهش‌های اسمولکا^۱ و همکاران (2014) در زبان آلمانی و پژوهش دو ژانگ^۲ و همکاران (2002) در زبان هلندی و انگلیسی اشاره کرد). در پژوهش حاضر، ویژگی‌های صرفی و معناشناختی افعال مرکب اصطلاحی در زبان فارسی را تعریف و تحلیل خواهیم کرد تا از این رهگذر به الگوهایی در پس پیچیدگی‌های معنایی این افعال دست یابیم. در مدل‌های غیرترکیبی،^۱ اصطلاح به عنوان یک کل در نظر گرفته می‌شود و این کلیت مبنای پردازش و درک اصطلاح است. در این راستا، درباره چگونگی خوانش افعال مرکب

اصطلاحی سه فرضیه مطرح می‌شود: اولین فرضیه، فرضیه «فهرست اصطلاح»^{۱۱} (Bobrow & Bell, 1973) است که بیان می‌کند معنی حقیقی^{۱۲} در برابر معنی مجازی^{۱۳} کنار گذاشته می‌شود. به عبارتی، در ابتدا و اساساً معنی مجازی است که پردازش و درک می‌شود. دومین فرضیه، با عنوان فرضیه «بازنمود واژگانی»^{۱۴} (Swinney & Cutler, 1979) مطرح می‌شود که براساس آن هر دو معنای مجازی و حقیقی همزمان درک و پردازش می‌شوند. فرضیه سوم، فرضیه «دسترسی مستقیم»^{۱۵} (Gibbs, 1980, 1985, 1993, 2002) است که براساس آن تحلیل معنای تحت‌اللفظی اجزای اصطلاح غیرضروری است و صورت نمی‌پذیرد، زیرا به‌طور مستقیم و بدون واسطه می‌توان به معنای مجازی دسترسی داشت.

با توجه به سه فرضیه ذکرشده در مدل غیرترکیبی، این پژوهش به دنبال پاسخ به این پرسش است که آیا می‌توان در چارچوب مدل غیرترکیبی فرضیه جدیدی در رابطه با خوانش افعال مرکب اصطلاحی پیشنهاد کرد که تحلیل جامع‌تر و دقیق‌تری از خوانش معنایی این نوع افعال ارائه کند؟ پاسخ مثبت است و فرضیه پیشنهادی این پژوهش فرضیه سه‌لایه‌ای است که در شکل ۱ ارائه شده است و در بخش بعدی به آن می‌پردازیم:

شکل ۱. خوانش سه‌لایه‌ای افعال مرکب اصطلاحی

Figure 1
Three-Layered Reading of Idiomatic Compound Verbs

در این فرضیه معنی حقیقی مبنای معنی مجازی و معنای کل است و کنار گذاشته نمی‌شود.

در واقع، با بررسی بیشتر این نوع افعال اصطلاحی در می‌یابیم برای درک معنی کل و معنی مجازی، دانستن معنی حقیقی جزء غیرفعلی و ارتباط آن با فعل ضروری است. به این مفهوم که خوانش مجازی اساساً از مسیرخوانش حقیقی شکل می‌گیرد و دانستن معنای حقیقی دسترسی به معنای مجازی و اصطلاحی را تا حدود زیادی برای سخنور زبان سهل و ممکن می‌سازد.

۴. بحث و بررسی: خوانش معنایی افعال مرکب اصطلاحی

افعال مرکب اصطلاحی گونه‌ای از افعال مرکب هستند که مانند افعال مرکب از یک جزء فعلی و یک جزء غیرفعلی ساده یا مرکب تشکیل شده‌اند و برخلاف سایر افعال مرکب معنای نهایی آن‌ها کاملاً غیرترکیبی، تیره و اصطلاحی است و در سطح تحلیل معنی حقیقی در ظاهر هیچ‌گونه ارتباطی بین جزء فعلی و جزء غیرفعلی وجود ندارد. در افعال مرکب غیراصطلاحی نیز غالباً این ارتباط دیده نمی‌شود، اما معنای نهایی تیره و اصطلاحی نیست. بنابراین، افعال مرکب اصطلاحی، معنی و کاربردی اصطلاحی دارند و غالباً در گونه گفتاری زبان فارسی مشاهده می‌شوند. «فعل سبک نیز در این دسته از افعال مرکب، همانند سایر افعال مرکب، فعل ساده‌ای است که معنای اولیه خود را از دست داده است و دچار رنگ‌باختگی معنایی^{۱۶} شده است؛ به عبارتی، معنای آن در ترکیب با جزء غیرفعلی در مقایسه با معنای آن به صورت مستقل می‌تواند کاملاً متفاوت باشد» (Vahedi Langrudi, 1996; Karimi-Doostan, 1997, 2005).

ممکن است یک فعل مرکب اصطلاحی در دوره‌ای رواج یابد و پس از مدتی از چرخه زبان گفتاری حذف شود. نمونه‌هایی از افعال مرکب و نیز افعال مرکب اصطلاحی با فعل سبک هم‌سان در جدول ۱ آمده است:

جدول ۱. نمونه‌ای از افعال مرکب و افعال مرکب اصطلاحی با فعل سبک هم‌سان

Table 1
Some Examples of Compound Verbs and Idiomatic Compound Verbs with Similar Light Verb

افعال مرکب اصطلاحی	افعال مرکب
جا زدن، فک زدن، تیغ زدن، (کسی را) دور زدن، سر زدن، قاط زدن، پس زدن	هم زدن، ساز زدن، پا زدن، صدا زدن، دست زدن، کتک زدن، رنگ زدن

افعال مرکب	افعال مرکب اصطلاحی
غصه خوردن، ضربه خوردن، کتک خوردن، تاب خوردن	جا خوردن، رودست خوردن، پاشو خوردن، فر خوردن، رکب خوردن
خبر دادن، نشان دادن، نشانی دادن، جان دادن	نخ دادن، گیر دادن، خط دادن، فاز دادن، آمار دادن، رد دادن
بازی کردن، کار کردن، خرج کردن، شانه کردن، پاره کردن، دم کردن	خفت کردن، کف کردن، قاطی کردن، تابلو کردن، ضایع کردن، اسکول کردن
مسابقه گذاشتن، برنامه گذاشتن	کلاس گذاشتن، مایه گذاشتن، کم گذاشتن، سر کار گذاشتن
فال گرفتن، جان گرفتن، عروسی گرفتن	گرم گرفتن، میچ گرفتن، آمار گرفتن، قیافه گرفتن
ماتع شدن، باز شدن ^{۱۷}	داستان شدن، جیم شدن، پیاده شدن
غم داشتن، تب داشتن، درد داشتن، شکایت داشتن	کم داشتن - هوالی (کسی را) داشتن، زور داشتن
راه افتادن، عقب افتادن	گیر افتادن، جا افتادن

با نگاهی به داده‌های جدول ۱ وجه تمایز افعال مرکب اصطلاحی از افعال مرکب غیراصطلاحی از لحاظ رابطه بین فعل سبک و جزء غیرفعلی مشهود است. براینده معنایی افعال اصطلاحی کاملاً تیره و حاصل پیوند خاص مفهوم و معنی حقیقی جزء فعلی با معنی حقیقی و مجازی جزء غیرفعلی و اسمی است. معانی این نوع افعال از صورت فعل مرکب قابل پیش‌بینی و استنباط نیستند و بخشی از دانش زبانی گویشوران زبان فارسی هستند و غالباً در گونه گفتاری زبان فارسی کاربرد دارند. این نوع افعال را می‌توان در فرهنگ اصطلاحات یافت. در عین حال نباید افعال مرکب اصطلاحی را با افعال مرکب استعاری اشتباه گرفت که معنای‌شان در تشابه و تشبیه با معنای حقیقی جزء غیرفعلی و به نوعی استعاره از آن عمل یا ویژگی است. بررسی افعال مرکب استعاری موضوع پژوهش حاضر نیست. از جمله افعال مرکب استعاری می‌توان به نمونه‌هایی مانند «دل کندن»، «دل دادن»، «دل بریدن»، «چشم زدن»، «مثل کوه ایستادن»، «پشت کردن»، «از بالا افتادن»، «جان دادن»، «پوست کسی را کندن»، «نمک پاشیدن به زخم»، «پا کشیدن»، «پس زدن»، «هم‌پایه شدن»، «جیب زدن»، «هم‌ساز شدن»، «چشم برداشتن»، «کوچک کردن (شخص)»، «خون دل خوردن»، «سر به سر

گذاشتن» و نظایر آن اشاره کرد که هیچ‌یک معنای اصطلاحی ندارند. انتخاب معنای این نوع افعال مرکب براساس بافت مشخص می‌شود. به عبارتی، برخی از افعال مرکب استعاره بیرون از بافت هم معنای حقیقی دارند هم مجازی؛ نظیر «زیرآبی رفتن»، «آب خنک خوردن» و «نسخه پیچیدن». حال آنکه برخی از آن‌ها در هر وضعیتی معنای مجازی دارند؛ مانند «پشت گوش انداختن»، «زهر چشم گرفتن» و «زیرآب زدن». در این راستا، به نمونه‌های (۱) تا (۳) توجه کنید:

۱. دیروز حسابی تو استخر زیرآبی رفتیم (حقیقی)

۲. صداقت داشته باش و این‌قدر زیرآبی نرو (مجازی)

۳. همیشه کارا رو پشت گوش می‌ندازه (همواره مجازی)

همان‌طور که مشخص است در این نوع از افعال مرکب استعاره معنی مجازی منطبق و مرتبط با معنی حقیقی است. برخلاف افعال مرکب استعاره، افعال مرکب اصطلاحی همواره معنی مجازی دارند و براینده معنایی ترکیب مدنظر، معنایی مجازی و اصطلاحی است. در این راستا به مثال‌های زیر توجه کنید:

۴. با ما خیلی گرم گرفت.

۵. خیلی تابلو می‌کنی!

۶. وقتی اون صحنه رو دیدم کلی جا خوردم.

۷. برام خیلی مایه گذاشت.

۸. این‌قدر خالی نبند!

۹. تو حضوری بیا، با هم کنار میایم.

۱۰. بدجوری ما رو دور زد.

نکته درخور توجه درباره نمونه (۱۰)، «دور زدن»، این نکته است که فعل مرکب مذکور سه معنای جداگانه دارد: الف. مفهوم اصلی و واژگانی جزء غیرفعلی، «دور»، «حرکت و گردش در جهت عکس مکانی» است، آن‌گونه که در لغت‌نامه دهخدا (دهخدا، ۱۳۰۹) نیز ذکر شده است: «دور [د] [ع] (مص) گردش (ناظم‌الاطباء)؛ حرکت (اقرب‌الموارد)؛ گردش چون دور جهان و دور فلک (آندراج). دوران؛ گردگردی؛ چرخش؛ گردانی»؛ مانند آنچه در نمونه ۱۱ نیز مشاهده می‌شود:

۱۱. رسیدی سر چهارراه دور بزن (معنای واژگانی و چرخیدن و برگشتن در مسیر مخالف)

ب. در معنای گشت‌وگذار به مقصدی؛ نظیر آنچه در نمونه ۱۲ ذکر شده است:

۱۲. بریم اطراف یه دوری بزیم (گشتن)

ج. در معنای اصطلاحی «کسی را فریب دادن» یا «بدون اطلاع کسی کاری را کردن که به

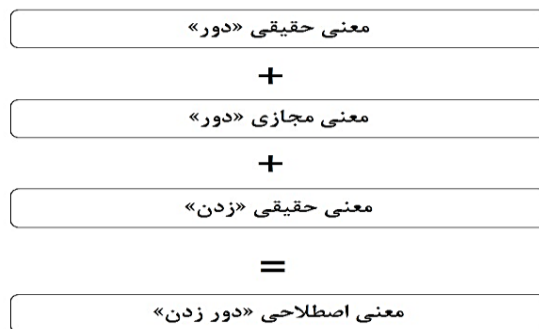
ضرر فرد مقابل است»؛ مانند نمونه ۱۳:

۱۳. ما رو خوب دور زدیا! (مرکب اصطلاحی)

فعل مرکب با توجه به بافت و جمله‌ای که در آن به کار می‌رود اصطلاحی یا غیراصطلاحی است. در نمونه (۱۳) مشاهده می‌شود که مفعول فعل مرکب «دور زدن» شخصی است که با رفتاری غیرصادقانه و خیانتکارانه از طرف مقابل مواجه شده است و به این ترتیب اعتمادش از او سلب شده است. در چنین بافتی فعل مذکور معنایی اصطلاحی و تیره دارد. حال پرسشی که مطرح می‌شود، آن است که این خوانش معنایی بر چه اساسی شکل می‌گیرد.

براساس فرضیه پژوهش حاضر برای درک معنی کل و معنی مجازی، دانستن معنی حقیقی جزء غیرفعلی و ارتباط آن با فعل، لازم و مبنای خوانش است. درباره مثال (۱۳) و کاربرد اصطلاحی فعل «دور زدن»، فعل سبک «زدن» به معنی انجام دادن کاری است همان‌طور که این مفهوم در نمونه‌های «کتک زدن»، «وصله زدن»، «گل زدن»، «بوق زدن»، «مسواک زدن» و نظایر آن مشهود است. «زدن» در فعل مرکب «دور زدن» به معنای حقیقی «انجام دادن کنش دور زدن» اشاره دارد. چنانچه این فعل درباره شخصی به کار رود که پذیرا و مفعول این عمل باشد (مانند «علی بچه‌ها را دور زد») خوانش دیگری فعال می‌شود که مجازی و مبتنی بر معنی حقیقی جزء غیرفعلی «دور» است. در واقع، خوانش معنایی «دور زدن» به این صورت است که دور زدن فرد، کنشی فیزیکی نیست و مفهومی انتزاعی است که معنی حقیقی و عینی آن به این شکل است: اگر شخصی در محلی ثابت باشد، رسیدن و مواجهه با وی و در نهایت دور آن شخص حرکت کردن و دور زدن و تغییر مسیر در جهت مخالف است. این معنی حقیقی باعث برانگیختن معنای مجازی «دور زدن» می‌شود که به همین ترتیب در مواجهه با شخصی عملی را انجام دهیم؛ یعنی به وی پشت می‌کنیم و او را تنها می‌گذاریم و به دور از چشم آن شخص در جهت منافع خود عمل می‌کنیم و از آن شخص دور

می‌شویم. گفتنی است که به‌لحاظ شناختی طرح‌واره فضایی و مکانی در این خوانش مجازی دخیل است هر چند بررسی طرح‌واره‌ها موضوع مقاله حاضر نیست. این خوانش مؤید فرضیه خوانش سه‌لایه‌ای است:

شکل ۲. خوانش سه‌لایه‌ای فعل مرکب «دور زدن»

Figure 2
Three-Layered Reading of Compound Verb /dor zadan/

بنابراین، بدون در نظر گرفتن معنی حقیقی در کنار معنی مجازی جزء غیرفعلی معنای اصطلاحی شکل نمی‌گیرد و همان‌طور که مشاهده می‌شود وجود بافت در نوع خوانش تعیین‌کننده است. بنابراین، اگر ترکیب بسته به بافت مرکب اصطلاحی باشد خوانش معنایی سه‌لایه‌ای شکل می‌گیرد. در تمامی نمونه‌های ۱۴ تا ۱۶ این خوانش سه‌لایه‌ای صورت گرفته است:

۱۴. سر کار گذاشتنت /رفتی!

۱۵. زیرآبی نرو!

۱۶. برام کلی کلاس گذاشت.

اگر همان صورت دارای معنای حقیقی باشد، دیگر مرکب اصطلاحی نیست و اساساً ممکن است فعل مرکبی تشکیل نشود و جمله مبنای خوانش است. نمونه‌های ۱۷ تا ۱۹ با توجه به بافت، معنای حقیقی دارند و اساساً فعل مرکب اصطلاحی شکل نگرفته است.

۱۷. بالآخره من سر کار رفتم.

۱۸. رفتی دریا زیرآبی نرو!

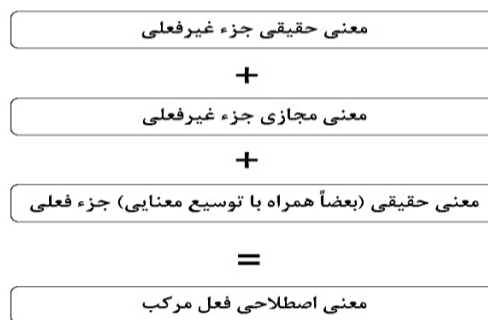
۱۹. برامون هر روز کلاس گذاشتند.

درباره نمونه «فک زدن» نیز که صرفاً معنای اصطلاحی و مجازی دارد و به معنی «زیاد حرف زدن» است ترکیب‌پذیری معنایی بین جزء غیرفعلی «فک» و جزء فعلی «زدن» وجود ندارد. مبنای خوانش اصطلاحی و مجازی در لایه اول، معنی حقیقی جزء غیرفعلی «فک» است که بخشی از صورت است و در عمل جویدن و باز و بسته کردن دهان نقش اساسی دارد. در لایه دوم، «فک» در معنای مجازی «حرف زدن» را داریم چون فک و دهان در عمل حرف زدن دخیلند و در این اصطلاح کاربرد مجازی یافته است و فک در لایه سوم کنار معنی حقیقی جزء فعلی «زدن» قرار می‌گیرد و در نهایت، ترکیب «فک زدن» به مفهوم اصطلاحی «زیاد حرف زدن» اشاره دارد. در حالی که برای یک فارسی زبان ساکن تهران معنی فک زدن مشخص و یا تا حدود زیادی قابل استنباط است و کم‌تر کسی را می‌توان یافت که معنی این مرکب اصطلاحی را نداند یا نتواند از روی معنی حقیقی فک معنای اصطلاحی را حدس بزند در عین حال، معنای «فک زدن» برای یک زبان‌آموز فارسی تیره و اصطلاحی است و حدس‌زدنی نیست و زبان‌آموزان برای درک معنای اصطلاحی این فعل‌ها عموماً معنای حقیقی جزء غیرفعلی، سپس، معنی مجازی آن و ترکیب این معانی با معنی جزء فعلی را نیاز دارند تا به معنی این واحد اصطلاحی دست یابند. این موضوع در مورد چندین مرکب اصطلاحی به صورت محدود نیز در کلاس زبان‌آموزان فارسی به تأیید رسیده است. هر چند زبان‌آموزی موضوع مقاله حاضر نیست.

گروه دیگری از مرکب‌های اصطلاحی صرفاً معنی مجازی دارند و در بافتی خاص معنی اصطلاحی دارند. این نوع مرکب‌های اصطلاحی کاملاً تیره هستند؛ مانند «تابلو کردن»، «ردیف کردن»، «رو مخ رفتن»، «فک زدن»، «جوگیر شدن»، «داستان شدن»، «به گردن گرفتن»، «خط دادن»، «هوا (کسی را) داشتن»، «جیب زدن»، «جیم شدن»، «اسکول کردن»، «حال گرفتن»، «ضدحال زدن»، «بی‌محلای کردن»، «فاز دادن»، «خالی بستن»، «چپ افتادن»، «کوتاه آمدن»، «راه آمدن»، «زبان ریختن»، «مایه گذاشتن»، «حوصله سر رفتن»، «بو بردن»، «پرونده ساختن»، «چانه زدن» و نظایر آن.

فرضیه خوانش سه‌لایه‌ای برای این دسته از مرکب‌های اصطلاحی که معنای حقیقی ندارند نیز همچنان تأیید می‌شود. برای این دسته اخیر، فارغ از اینکه معنای نهایی ترکیب صرفاً

مجازی است معنی حقیقی جزء غیرفعلی مبنای خوانش است، اما این معنی در کنار معنی حقیقی جزء فعلی و با ترکیب با آن تبدیل به مفهومی مجازی می‌شود؛ برای مثال، در مرکب اصطلاحی «خالی بستن»، معنی حقیقی خالی «نبود و پوچ بودن» است که در هم‌نشینی با فعل «بستن» به معنی «درست کردن و به‌وجود آوردن»، معنای ترکیبی اصطلاحی «دروغ گفتن» را سبب می‌شود که کاربردی محاوره‌ای و عامیانه دارد. این مرکب اصطلاحی تنها معنای مجازی دارد و هیچ معنی دیگری در فارسی گفتاری ندارد. براساس فرضیه خوانش سه‌لایه‌ای معنی حقیقی جزء غیرفعلی نقش تعیین‌کننده دارد، اما این معنی در برابری معنایی مرکب اصطلاحی تبدیل به معنی مجازی می‌شود. بنابراین، این گروه از مرکب‌های اصطلاحی بیرون و درون بافت معنی مشخص و اصطلاحی و تیره دارند. برای این گروه از مرکب‌های اصطلاحی نیز خوانش معنایی به صورت شکل (۳) خواهد بود:

شکل ۳. خوانش سه‌لایه‌ای افعال مرکب اصطلاحی

Figure 3
 Three-Layered Reading of Idiomatic Compound Verbs

مرکب اصطلاحی «گرم گرفتن» از مواردی است که صرفاً کاربرد اصطلاحی دارد و بافت‌وابسته نیست. به نمونه (۲۰) دقت کنید:

۲۰. برو حسابی باهاتش گرم بگیر!

فعل «گرفتن» قابلیت اصطلاح‌سازی دارد؛ نظیر «ما رو گرفتیا!». درباره فعل مرکب اصطلاحی «گرم گرفتن»، مفهوم حقیقی «گرم» مشخص است و در مفهوم مجازی به معنی

«روابط نزدیک و دوستانه داشتن» به کار رفته است. از آنجا که هم‌نشینی جزء غیرفعلی «گرم» و جزء فعلی «گرفتن» مانند مرکب فعلی چون «کار گرفتن» ترکیب‌پذیر نیست، کارکرد آن اصطلاحی است و به معنای «ایجاد رابطه نزدیک و دوستانه» است. بنابراین، همان‌طور که پیداست مبنای این خوانش مجازی و اصطلاحی، معنی حقیقی جزء غیرفعلی «گرم» است که سبب فعال شدن معنی مجازی «گرم» در کنار فعل «گرفتن» و درنهایت به خوانش معنایی اصطلاحی آن منجر می‌شود.

نمونه‌هایی نظیر «جوش آوردن» و «داغ کردن» بیشتر مرکب استعاری هستند تا اصطلاحی و تشبیه فرد عصبانی و وضعیت عصبی شدن با جوش آوردن آب و داغ کردن وسیله و ماشین است؛ اما مرکب اصطلاحی «قاطی کردن» در نمونه (۲۱) همان معنی عصبی و بی‌قرار شدن را دارد:

۲۱. از کاراش عقب مونده و حسابی قاطی کرده! اصلاً دورش نرو که اعصاب نداره!
این مرکب اصطلاحی کاربرد غیراصطلاحی نیز دارد که به مفهوم «مخلوط کردن و درهم کردن» است؛ مانند

۲۲. غذاها را با هم قاطی کرد (مخلوط کردن).

می‌توان گفت در مرکب اصطلاحی «قاطی کردن» مفهوم حقیقی جزء غیرفعلی، یعنی «قاطی»، به صورت مجازی برای شخص به کار می‌رود و به معنی کسی است که اعصابش به هم ریخته است و تمرکز ندارد. چنانچه اصطلاح مدنظر جزء فعلی سبک نداشته باشد، فعل به تنهایی مبنای خوانش کل فعل مرکب است؛ برای مثال، فعل «به هم ریختن» در جمله (۲۳):

۲۳. حسابی به هم ریخته!

در این نمونه «به هم ریخته بودن» به معنای «بسیار ناراحت بودن و مستأصل شدن» است. اما مبنای خوانش در نمونه مذکور، خود فعل اصلی است.

مثالی دیگر، مرکب اصطلاحی «حال گرفتن» است که معنایی کاملاً مجازی دارد. یکی از معانی حقیقی جزء غیرفعلی «حال»، وضعیت جسمی و روحی است و در کنار معنی حقیقی فعل «گرفتن»، اشاره به معنای مجازی «ناراحت کردن شخصی» دارد.

۲۴. خوب حالشو گرفتی.

۲۵. حالمون گرفته شد.

از آنجا که در معنای حقیقی، «حال» گرفتنی یا دادنی نیست، به این ترتیب، برابند ترکیب، معنایی مجازی است که مرکب اصطلاحی «ضدحال زدن» نیز در همین چارچوب تحلیل‌شدنی است. بنابراین، جزء غیرفعلی «حال» در مفهوم حقیقی خود به کار نمی‌رود؛ اما باید توجه داشت که مفهوم حقیقی همچنان مفهوم زیربنایی خوانش نهایی و معنای مجازی و اصطلاحی است؛ نظیر معنی حقیقی «حال» در نمونه «حالت چطور؟»، و در معنایی مجازی و نزدیک به معنای حقیقی‌اش به مفهوم «خوشی و خوشحال بودن و انرژی داشتن» است؛ مانند نمونه‌ای که در (۲۷) قید شده است:

۲۶. خیلی به ما حال دادی. دمت گرم!

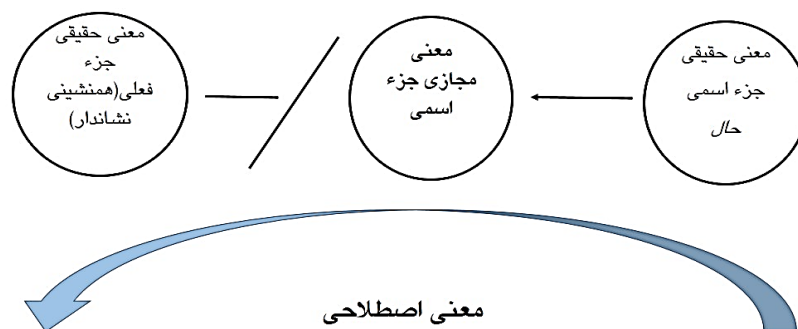
۲۷. حالشو داری بریم پیاده روی؟

بنابراین، در «حال گرفتن»، «حال دادن» یا «ضدحال زدن» و همین‌طور «حال کردن»، مبنای خوانش ترکیب معنای حقیقی جزء غیرفعلی است که در کنار فعل سبک مدنظر، معنای مجازی آن فعال می‌شود.

۲۸. دیروز هم کلاسی بیست سال پیشمو اتفاقی تو خیابون دیدم و کلی حرف زدیم و کلی

حال کردیم.

در این راستا، به شکل (۴) توجه کنید:

شکل ۴. برابند معنای مجازی مرکب اصطلاحی با جزء غیرفعلی «حال»

Figure 4

The Total Output of Idiomatic Meaning of an Idiomatic Compound With /hāl/ as a Nonverbal Element

همانطور که بیان شد براساس فرضیه خوانش سه لایه‌ای برای درک معنی کل و معنی مجازی، دانستن معنی حقیقی جزء غیرفعلی و ارتباط آن با فعل، لازم و مبنای خوانش است. براساس شکل ۴ مفهوم حقیقی جزء غیرفعلی «حال» در هم‌نشینی با افعالی نظیر «گرفتن»، «دادن» یا «کردن» موجب و مبنای فعال شدن معنی مجازی می‌شود؛ در واقع خوانش معنایی فعل مرکب اصطلاحی حال گرفتن و حال دادن برآیند و حاصل عملکرد دو لایه معنایی حقیقی و مجازی جزء غیرفعلی و لایه معنای حقیقی جزء فعلی است. به سخنی دیگر، هم‌نشینی نشاندار جزء غیر فعلی *حال* با جزء فعلی سبب فعال شدن معنی مجازی جزء غیرفعلی می‌شود و اساساً خوانش اصطلاحی بر مبنای لایه زیرین که همان معنی حقیقی جزء غیرفعلی است نهایی می‌شود.

نکته درخور توجهی که درباره افعال مرکب اصطلاحی مطرح می‌شود، هسته خوانش معنایی است. در واقع، هسته خوانش معنایی نوعاً همان معنای حقیقی جزء غیرفعلی است. بنابراین، در مدل خوانش سه‌لایه‌ای که برای تبیین نحوه خوانش مرکب‌های اصطلاحی در این پژوهش طرح و بحث شده است با فرضیه‌های پیشین تفاوت دارد. تفاوت فرضیه خوانش سه‌لایه‌ای با فرضیه «فهرست اصطلاح» (Bobrow & Bell, 1973) در این است که براساس فرضیه «فهرست اصطلاح» معنی حقیقی در برابر معنی مجازی کنار گذاشته می‌شود. به عبارتی، در ابتدا و اساساً معنی مجازی است که پردازش و درک می‌شود؛ اما همان طور که مشاهده شد در فرضیه خوانش سه‌لایه‌ای معنای حقیقی مبنای خوانش مجازی و نهایی است. براساس فرضیه «بازنمود واژگانی» (Swinney & Cutler, 1979) هر دو معنای مجازی و حقیقی هم‌زمان درک و پردازش می‌شوند؛ اما براساس فرضیه خوانش سه‌لایه‌ای براساس بافت ابتدا معنای مجازی فعال می‌شود. طبق فرضیه «دسترسی مستقیم» (Gibbs, 1980, 1985, 1993, 2002) نیز تحلیل معنای تحت‌اللفظی اجزای اصطلاح غیرضروری است و صورت نمی‌پذیرد، زیرا به‌طور مستقیم و بدون واسطه می‌توان به معنای مجازی دسترسی داشت که کاملاً در جهت عکس ادعای فرضیه خوانش سه‌لایه‌ای پژوهش حاضر است.

نمونه دیگری از مرکب اصطلاحی «کم آوردن» است. این مرکب کاربرد غیراصطلاحی نیز

دارد. به نمونه‌های ۲۹ تا ۳۱ توجه کنید:

۲۹. این ماه خیلی پول کم آوردیم (معنی حقیقی و فعل غیرمرکب)

۳۰. این ماه پول زیاد آوردیم (معنی حقیقی و فعل غیرمرکب)

۳۱. تو این شرایط واقعاً بریدم و کم آوردم (فعل مرکب اصطلاحی)

در مفهوم اصطلاحی «کم آوردن» به معنی «توان بیشتری نداشتن» یا «تحمل ادامه شرایط را نداشتن» و مفاهیم مشابه است. مفهوم «کم» به خودی خود در برابر مفهوم «زیاد» قرار دارد؛ نظیر نمونه‌های «این ماه پول کم آوردیم» و «این ماه پول زیاد آوردیم». بنابراین، «کم بودن» چیزی به معنی «رو به اتمام بودن» و درنهایت «نبود چیزی» است. این مفهوم حقیقی مبنای خوانش نهایی مرکب اصطلاحی است. به این صورت که معنای غیرحقیقی و مجازی در هم‌نشینی با فعل «آوردن» فعال می‌شود و خوانش نهایی بر مبنای معنی حقیقی صورت می‌گیرد. چنین خوانشی، خوانشی و سه‌لایه‌ای است و این سه لایه به نوعی بر هم منطبق می‌شوند. این تحلیل برای نمونه «زور داشتن» نیز صدق می‌کند که دو صورت غیرمرکب و مرکب اصلاحی دارد:

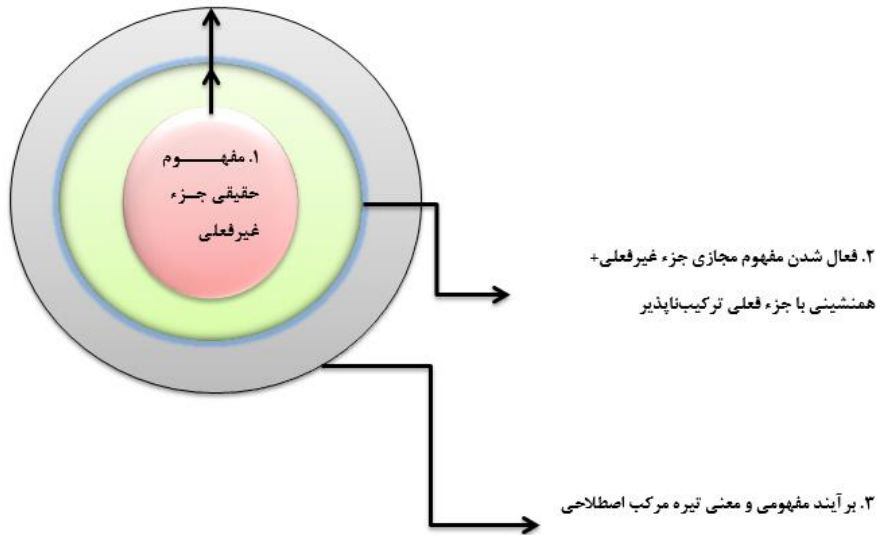
۳۲. جوان‌تر که بودم خیلی زور داشتم (فعل غیرمرکب و شفاف)

۳۳. برام زور داشت اینم بخواد این حرفا رو بزنه (فعل مرکب اصطلاحی و تیره)

«زور داشتن» به شکل مرکب اصطلاحی به مفهوم «حرفی یا مسئله‌ای که برای فردی غیرقابل انتظار و غیرقابل تحمل است» اشاره دارد. جزء «زور» در معنی حقیقی به معنی «توان و نیرو و فشار و قدرت» است. به تعبیری مفهوم مجازی «زور»، یعنی «به کسی فشار آمدن»، در این ترکیب فعال می‌شود و مبنای خوانش لایه اول یا همان مفهوم حقیقی «زور» است که در برآیند معنای اصطلاحی تعیین‌کننده است.

فرضیه خوانش سه‌لایه‌ای در شکل (۵) به تصویر کشیده شده است. در این شکل دایره

بیرونی بیانگر برآیند نهایی مرکب اصطلاحی است:

شکل ۵. فرایند خوانش معنایی مرکب اصطلاحی

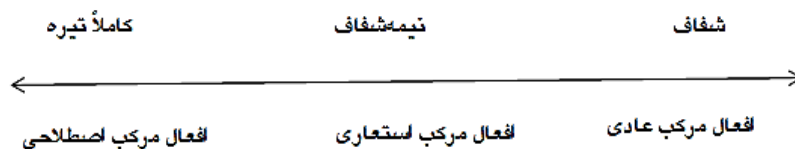
Figure 5
The Process of Reading Meaning of an Idiomatic Compound Verb

در واقع، براساس شکل (۵) هسته معنایی مرکب اصطلاحی، مفهوم حقیقی و کانونی جزء غیرفعلی است که مفهوم مجازی آن براساس هم‌نشینی با جزء فعلی فعال می‌شود که در این صورت وارد لایه مفهومی دوم می‌شویم. در لایه سوم که شامل دو لایه قبل است معنای نهایی و تیره و ترکیب‌ناپذیر مرکب اصطلاحی شکل می‌گیرد. نکته مهمی که نباید آن را نادیده گرفت اهمیت جزء فعلی در این خوانش اصطلاحی است. درحقیقت، قرار گرفتن فعلی که هیچ‌گونه هم‌نشینی معنایی با آن جزء غیرفعلی ندارد عامل فعال شدن معنای مجازی جزء غیرفعلی و درنهایت شکل‌گیری معنی اصطلاحی است.

۵. نتیجه

با توجه به تحلیل داده‌ها و سنجش میدانی و شم زبانی نگارندگان و در نظر گرفتن فرضیات موجود، درستی فرضیه خوانش سه‌لایه‌ای افعال مرکب اصطلاحی در زبان فارسی گفتاری که

- دستاورد پژوهش حاضر است تأیید شد و نتایج زیر از پژوهش حاضر به دست آمد:
۱. فرضیه خوانش سه‌لایه‌ای در مقایسه با فرضیه‌های موجود برای خوانش افعال مرکب اصطلاحی فارسی برای نخستین‌بار مطرح شده است و این گونه به نظر می‌رسد که با توجه به شواهد موجود صحت آن به اثبات رسیده باشد؛
  ۲. براساس این فرضیه مبنای خوانش معنای اصطلاحی مرکب اصطلاحی مفهوم حقیقی جزء غیرفعلی است که می‌توان گفت هسته معنایی خوانش محسوب می‌شود؛
  ۳. خوانش معنایی به صورت تجمیعی و از اولین لایه تا آخرین لایه صورت می‌پذیرد. اولین لایه مفهومی شامل معنی حقیقی جزء غیرفعلی است، لایه دوم که لایه اول را نیز دربر می‌گیرد، شامل معنی مجازی جزء غیرفعلی و معنی حقیقی جزء فعلی و در مواردی همراه با توسیع معنایی است و درنهایت، لایه سوم یا لایه آخر برآیند لایه‌های قبلی و معنای نهایی مرکب اصطلاحی است؛
  ۴. مرکب‌های اصطلاحی را می‌توان در دو گروه جای داد. افعال گروه اول، با توجه به بافت می‌توانند خوانش حقیقی یا مجازی داشته باشند و افعال گروه دوم فارغ از بافت صرفاً خوانش مجازی دارند؛
  ۵. ترکیب‌ناپذیری معنایی جزء فعلی و جزء غیرفعلی و شکل‌گیری نوعی هم‌نشینی نشاندار، باعث فعال شدن معنی مجازی جزء غیرفعلی و درنهایت شکل‌گیری معنی اصطلاحی می‌شود؛
  ۶. برآیند معنایی مرکب اصطلاحی مفهومی تیره، تجزیه‌ناپذیر و ترکیب‌ناپذیر و از همه مهم‌تر اصطلاحی است؛
  ۷. مرکب‌های اصطلاحی کاربردی گفتاری، اصطلاحی و گذرا دارند؛
  ۸. همچنین، می‌توان طیف کلی زیر را از برای تیرگی و شفافیت معنایی در ارتباط با افعال مرکب ارائه کرد:

۶. پی‌نوشت‌ها

1. idiomatic compound verbs
  2. compounding
  3. light verb
  4. A. Bagasheva
  5. G. L. Windfuhr
  6. incorporation
  7. metaphoric extension
  8. E. Smolka
  9. N. De Jong
  10. non-compositional
  11. idiom list
  12. literal meaning
  13. figurative meaning
  14. lexical representation
  15. direct access
  16. semantic bleaching
۱۷. همانند سایر افعال مرکب این دو نمونه نیز از یک جزء فعلی، فعل سبک، و یک جزء غیرفعلی تشکیل شده‌اند که با هم به‌عنوان یک «واحد واژگانی» در دایره واژگان اهل زبان ذخیره شده‌اند.

۷. منابع

- احمدی‌گیوی، ح. (۱۳۸۴). *دستور زبان فارسی فعل*. تهران: قطره.
- ارژنگ، غ. ر. (۱۳۸۷). *دستور زبان فارسی امروز*. تهران: قطره.
- انوری، ح.، و احمدی‌گیوی، ح. (۱۳۸۵). *دستور زبان فارسی ۲*. تهران: فاطمی.
- باطنی، م. ر. (۱۳۴۸). *توصیف دستوری ساختمان زبان فارسی*. تهران: امیرکبیر.
- باقربیگی، س.، و شمس‌فرد، م. (۱۳۹۰). روشی نوین در ساخت نیمه‌خودکار شبکه واژگانی افعال فارسی. *ویژه‌نامه فرهنگستان*، ۷، ۱۰۸-۱۶۱.
- خیام‌پور، ع. (۱۳۴۴). *دستور زبان فارسی*. تهران: کتاب‌فروشی تهران.
- دبیرمقدم، م. (۱۳۷۶). فعل مرکب در زبان فارسی. *زبان و زبان‌شناسی*، ۲۳، ۱-۴۶.
- شریعت، م. ج. (۱۳۷۹). *دستور ساده زبان فارسی*. تهران: اساطیر.
- شریف، ب.، و عموزاده، م. (۱۳۹۶). تشکیل افعال مرکب فارسی از منظر دستور شناختی.

- جستارهای زبانی، ۸ (۲)، ۱۴۹-۱۷۰.
- صادقی، ع. ا. (۱۳۴۹). تحول افعال بی‌قاعدهٔ زبان فارسی. *جستارهای نوین ادبی*، ۲۴، ۸۰۱-۷۹۱.
  - طبیب‌زاده، ا. (۱۳۷۳). طبقه‌بندی و ضبط افعال اصطلاحی فارسی. *نشر دانش*، ۴، ۳-۱۴.
  - فرشیدورد، خ. (۱۳۸۲). *دستور مفصل امروز بر پایهٔ زبان‌شناسی جدید*. تهران: سخن.
  - منصوری، م. (۱۳۹۲). فعل سبک در افعال مرکب فارسی. *مطالعات زبان و گویش‌های غرب ایران*، ۱، ۷۷-۱۰۴.
  - نائل خانلری، پ. (۱۳۶۶). *تاریخ زبان فارسی*. تهران: نشر نو.

References

- Ackema, P., & Neeleman, A. (2004). *Beyond morphology: Interface conditions on word formation*. Oxford University Press.
- AhmadiGivi, H. (2006). *Persian grammar: Verb*. Ghatre. [In Persian]
- Anvari, H., & AhmadiGivi, H. (2007). *Persian grammar*, vol. 2. Fatemi. [In Persian]
- Arzhang, G. R. (2009). *Persian grammar*. Ghatre. [In Persian]
- Bagasheva, A. (2011). Compound verbs in English revisited. *Bucharest Working Papers in Linguistics*, 1, 125-150.
- Bateni, M. R. (1970). *Grammatical description of Persian language*. AmirKabir. [In Persian]
- BagherBeigi, S., & Shamsfard, M. (2012). A new method in making a semi-automatic network of Persian verbs. *Special issue of Persian Language and Literature Academy*, 7, 108-161. [In Persian]
- Bauer, L. (2005). The borderline between derivation and compounding. In W. U. Dressler, D. Castovsky, O. E. Pfeiffer and F. Rainer (Eds.), *Morphology and its demarcation* (pp. 97 – 109). John Benjamins.
- Benczes, R. (2006). *Creative compounding in English*. John Benjamins.

- Bisetto, A., & Scalise, S. (1999). Compounding: Morphology and/or syntax? In L. Mereu (Ed.), *Boundaries of morphology and syntax* (pp. 31–48). John Benjamins.
- Bobrow, S. A., & Bell, S. M. (1973). On catching on to idiomatic expressions. *Memory & Cognition, 1*, 342–346.
- Bundgaard, P., Ostergaard, S., & Stjernfelt, F. (2006). Waterproof fire stations? Conceptual schemata and cognitive operations involved in compound constructions. *Semiotica, 161*(1–4), 363–393.
- Bundgaard, P., Ostergaard, S., & Stjernfelt, F. (2007). Meaning construction in the production and interpretation of compounds is schema-driven. *Acta Linguistica Hafniensia, 39*, 155–177.
- DabirMoghadam, M. (1998). Compound verb in Persian. *Language and Linguistics, 23*, 1–46. [In Persian]
- De Jong, N. H., Feldman, L. B., Schreuder, R., Pastizzo, M., & Baayen, R. H. (2002). The processing and representation of Dutch and English compounds: Peripheral morphological and central orthographic effects. *Brain & Language, 81*, 555–567.
- Family, N. (2006), *Explorations of semantic space: The case of light verb constructions in Persian*. Ph.D. dissertation. The School for Advanced Studies in the Social Science.
- Farshidvard, K. (2004). *Comprehensive Persian grammar based on new linguistic view*. Sokhan. [In Persian]
- Gaeta, L., & Ricca, D. (2009). Composita solvantur: Compounds as lexical units or morphological objects? *Rivista di Linguistica, 21*, 35–70.
- Ghomeshi, J. (1996). *Projection and inflection: A study of Persian phrase structure*, Unpublished Ph.D. dissertation. University of Toronto.
- Gibbs, R. W. (1980). Spilling the beans on understanding and memory for idioms in conversation. *Memory & Cognition, 8*, 149–156.

- Gibbs, R. W. (1985). On the process of understanding idioms. *Journal of Psycholinguistic Research*, 14, 465–472.
- Gibbs, R. W. (1993). Why idioms are not dead metaphors. In C. Cacciari and P. Tabossi (Eds.), *Idioms: Processing, structure, and interpretation* (pp. 57–77). Lawrence Erlbaum Associates.
- Gibbs, R. W. (2002). A new look at literal meaning in understanding what is said and implicated. *Journal of Pragmatics*, 34, 457–486.
- Guevara, E., & Scalise, S. (2009). Searching for universals in compounding. In S. Scalise, E. Magni, and A. Bisetto (Eds.), *Universals of language today* (pp. 101–129). Springer.
- Jespersen, O. (1940). *A Modern English Grammar: On historical principle*. Allen & Unwin.
- Karimi-Doostan, G. (1997). *Light verb constructions in Persian*. Ph.D. dissertation. University of Essex.
- Karimi-Doostan, G. (2005). Light verbs and structural case. *Lingua*, 115, 1737–1756.
- Karimi-Doostan, G. (2011). Separability of light verb constructions in Persian. *Study Linguist*, 65, 70–95.
- Khayyampour, A. (2006). *Persian grammar*. Ketabforoushiye Tehran. [In Persian]
- Libben, G., & Jarema, G. (2006). *The representation and processing of compound words*. Oxford University Press.
- Lieber, R. (2004). *Morphology and lexical semantics*. Cambridge University Press.
- Mansouri, M. (2014). Light verb in Persian compound verbs. *Journal of Western Iranian Languages and Dialects*, 1, 77–104. [In Persian]
- Mohammad, J., & Karimi, S. (1992). Light verbs are taking over: Complex verbs in Persian. In J. Ashmore & V. Samiiian (Eds.), *Proceedings of the Western Conference on Linguistics* (pp. 195–212). California State University Press.
  - Natel Khanlari, P. (1988). History of Persian language. Nashre now. [In Persian]

- Sadeghi, A. A. (1971). Transformation of irregular verbs in Persian language. *New Literary Essays*, 24, 791–801. [In Persian]
- Scalise, S., & Guevara, E. (2006). Exocentric compounding in a typological framework. *Lingue e Linguaggio*, V(II), 185–206.
- Scalise, S., Fábregas, A., & Forza, F. (2009). Exocentricity in compounding. *Gengo Kenkyū*, 135, 49–84.
- Shariat, M. J. (2001). *Simple grammar of Persian language*. Asatir. [In Persian]
- Smolka, E., Preller, K. H., and Eulitz, C. (2014). ‘Verstehen’ (‘understand’) primes ‘stehen’ (‘stand’): Morphological structure overrides semantic compositionality in the lexical representation of German complex verbs. *Journal of Memory and Language*, 72, 16–36.
- Sharif, B., & Amouzadeh, M. (2017). Persian compound verb formation from a cognitive grammar viewpoint. *Language Related Research*, 8(2), 149–170. [In Persian]
- Swinney, D. A., & Cutler, A. (1979). The access and processing of idiomatic expressions. *Journal of Verbal Learning and Verbal Behavior*, 18, 523–534.
- Tabibzade, O. (1995). Classification and recording of Persian idiomatic verbs. *Nashre Danesh*, 4, 3–14. [In Persian]
- Trask, R. (1999). *Key concepts in language and linguistics*. Routledge.
- VahediLangrudi, M. (1996). *The syntax, semantics and argument structure of complex predicates in modern Farsi*. Ph.D. dissertation. University of Ottawa.
- Windfuhr, G. L. (1979). *Persian grammar, history and state of its study*. (Trends in Linguistics, State-of-the-Art Reports, 12.). Mouton

۷. پیوست: نمونه‌هایی از افعال مرکب اصطلاحی

آمار دادن، آمار گرفتن، نخ دادن، رد دادن، گیج زدن، دور زدن (ما رو دور زند)، سرکار گذاشتن، سرکار رفتن، زیر آب زدن، دست انداختن، درجا زدن، جا زدن، جا خوردن، جا انداختن (مطلب)، جا افتادن، خالی بستن، کف رفتن، کف کردن، تو کف بودن، کف بریدن، خفت کردن، مخ زدن، رو/ تو مخ رفتن، دید زدن، به کار گرفتن (مخمون رو به کار گرفت)، بازی دادن، قاطی کردن، نسخه پیچیدن (نسخه‌اش رو پیچوند)، زیرآبی رفتن، زبرآب زدن، آب رفتن (کوچک شدن)، کنار آمدن، سر خوردن/ سر رفتن (از بس حرف زدن سرمون رو خورد / سرمون رفت)، کش رفتن، مورد داشتن (طرف مورد داره)، پا افتادن (فقط حرف می‌زنه. پاش بیوفته کاری نمی‌کنه)، چرب کردن (سبیلاشو چرب کرد)، فاز دادن، خواب دیدن (باز چه خوابی برای ما دیدی؟)، سنگ قلاب کردن، گیر دادن، دهن‌کجی کردن، حال گرفتن، ضدحال زدن، داستان شدن (مشکلی پیش آمدن)، جیم شدن، گوشه آمدن (کنایه)، کلاس گذاشتن، بازی دادن، رو دست خوردن، ریش‌گرو گذاشتن، ساخت و پاخت کردن، اسکول کردن، گوش بریدن (با کلک و حيله پول کسی را گرفتن)، شیشه خرده داشتن، دل به دریا زدن، سماق مکیدن، بند را آب دادن، دم کسی را دیدن، سروکله زدن، امپر چسباندن، پایه بودن، تابلو کردن، سوتی دادن، شاخ شدن، تگری زدن، آب‌خنک خوردن، تو پاچه کردن، جوگیر شدن، لب‌تر کردن، تا کردن، چپ افتادن، بابای کسی درآمدن، پدر درآمدن، به تیپ هم زدن، به پست کسی خوردن، به گردن گرفتن، بو بردن، پای چیزی را خوردن، پا بریدن، تره خرد نکردن، تیغ زدن (تلکه کردن)، چانه زدن، خار داشتن، دست انداختن، دل‌دل کردن، دم درآوردن، راه آمدن، زیرش زدن، شانه خالی کردن، فر خوردن (ترسیدن)، قال گذاشتن، گرم گرفتن، گل گفتن، موش دواندن، جناق شکستن، شلوغ کردن (شلوغش نکن!)، ساخت و پاخت کردن، قربون صدقه رفتن، گرد و خاک کردن، نشون کردن، صابون زدن، پشت گوش انداختن، دم درآوردن، رل زدن، خط دادن، چانه زدن، آب شدن، خودخوری کردن، کوتاه آمدن، خط دادن، قیافه گرفتن، بی‌محلی کردن، آب پاکی ریختن، ول گشتن، آخرش بودن، بریدن زدن، پیاده شدن (کلی پیاده شدیم)، جیم شدن، پرونده ساختن، دور زدن (ما رو دور زدن)، مایه گذاشتن، سر زدن، وقت خریدن، سر دواندن، سر آوردن، دست و سر شکوندن، سر زدن، سر بردن (سرمون را بردی)، جیب زدن، بار بستن (بارشو بست)، خلاص کردن، چونه زدن، مزه ریختن، چرخ زدن، بالا آوردن (بدهی، قرض)، کم آوردن (در برابر مشکلات)، هوا را داشتن (هوامو داشت)، بالا گرفتن (اختلاف)، دست انداختن (ما را دست انداختی؟)، رودست خوردن، سبک سنگین کردن، خالی بستن، تیکه انداختن، تو کار کسی یا چیزی بودن، خفت کردن، راس‌وریس کردن، ردیف کردن، داغ دیدن، داغ کردن، راه آمدن، سبک و سنگین کردن، ظفت و رفت کردن، عروس کردن (چیزی را بخشیدن)، غرغره کردن، قاطی کردن، قسر در رفتن، قید زدن، بیخ پیدا کردن، گاو‌بندی کردن (تیبانی)، لاس زدن، مایه گذاشتن، وا دادن، ور رفتن، هم کشیدن (توهین)، یکی به دو کردن، یک دستی زدن، استخوان خرد کردن، بر باد رفتن، پا خوردن (پاشو خورد)، تا کردن، کم داشتن (عقل)، زبان ریختن، ضعف کردن / رفتن (دوست داشتن زیاد)، زور داشتن (برام زور داره انجامش بدم)، نسخه پیچیدن، سر زدن، کارت به کارت کردن، غالب کردن (انداختن)، وادادن.